

Sonsöz

YÖK Yasa Taslağı Üzerine Görüşler

Prof. Dr. M. Zafer Gül

Marmara Üniversitesi Yükseköğretim Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürü

Yükseköğretim Çalışmaları Araştırma Merkezimizin gerçekleştirdiği çeşitli toplantılar neticesinde Yükseköğretim Kurumlarımızın, Dünyada başarılı olmuş Yükseköğretim Kurumlarıyla karşılaştırıldığında bir takım problemler yaşadıkları ve gelişmelerin önünde bir takım engeller olduğu açıkça gözlemlenebilmektedir.

İçinde bulunduğumuz 2010'lu yıllarda Türkiye'nin ve Dünya'nın geldiği konumda mevcut yasaya alternatif bir yasa önerisi herhalde geride bıraktığımız 30 yıla bakarak değil, önümüzdeki 30 yılın Türkiye vizyonuna bakarak şekillendirilmedir. Bu sebeple yeni yasa önümüze "temiz bir sayfa" (White paper) açıp geleceği gören bir vizyon ve misyon ile hazırlanmalı; eskisinin eksiklerini bir makyaj ile gidermeye çalışarak ve yüzümüz geriye dönerek değil!

Hedef Türkiye'deki üniversitelerin Dünyadaki üniversiteler arasındaki yerinin (en azından bir takım rankinglerde üst sıradaki üniversite sayımızın) artırılması yönünde olmalıdır. Bunu hangi üniversitelerin gerçekleştirebileceği aslında açıktır; Böyle bir hedefi, dünyadaki önde gelen üniversiteler arasına grime hedefini yeni kurulmuş Anadolu'nun, Doğu Anadolu'nun sosyo-ekonomik olarak yeteri kadar gelişmemiş küçük bir kasabasındaki bir üniversiteden beklemek doğrusu pek gerçekçi olmaz. Bunu yapacak olanlar da yine temayüz etmiş, kuruluş ve kurumsallaşma aşamasını çoktan geçirmiş, ihtisaslaşmış ya da kapsamlı (comprehensive) bir üniversite haline gelmiş, öğrenci sayısı doyuma ulaşmış, yayınları ile temayüz etmiş, dünyada adı duyulmuş olan üniversiteler arasından olacaktır. Dolayısıyla yeni YÖK kanununu yaparken bir sınıflamaya ihtiyaç duyulacağı açıkça buradan

görülmemektedir. Bu sınıflamaya göre planlanan yeni yükseköğretim kurulunun görevleri de çeşitlilik gösterecektir.

Mevcut Yükseköğretim sistemindeki problemlerin kaynağı sadece YÖK yasa-sında yatmıyor, buna ilaveten alışkanlıklarımızda, sisteme olan bağlılığımızda da yatmaktadır. Mevcut haliyle YÖK mikro-yönetim (micro-management) yapmakta, aşırı merkeziyetçi davranmakta. Üniversiteleri bünyelerinde barındırdığı onca kaliteli profesöre rağmen sorunların çözümünü onlara bırakmaya çekinmekte ve onların hep problemler çıkarttığını düşünerek onlara güvenmemektedir. Bu da en ince ayrıntısına kadar bütün Yükseköğretimi düzenlemeğe sevketmekte ve YÖK'e gereksiz bir aşırı iş yükü oluşturmaktadır. Yükseköğretim sisteminin işleyişindeki verimi arttırmak için mevcut merkeziyetçi yapıdan kurtulmak birinci hedef olmalıdır.

On yıldan fazla bir süredir altına imza atmış bulunduğumuz “Avrupa yükseköğretim reformunun” (Bologna ve post-Bologna süreçlerinin) ön plana çıkartıldığı bir Yükseköğretim kanunu üniversitelerin önünü açacak bir kanun olacaktır. Çünkü bu kalite süreçlerinin uygulanmasını gerektirecek ve üniversiteler arası rekabeti ön plana çıkaracaktır.

Mevcut haliyle Yükseköğretim kurumları devlet personel rejiminden, maliyesinden, akademik yapılanmasından, yapı işlerinden teşkilat yapısına kadar her konuda ciddi sorunlar yaşamaktadırlar. Mevcut kanun teşkilat yapısını o kadar sıkı bir şekilde düzenlemiş bulunmaktadır ki çağın gerektirdiği yeni bir takım oluşumları Üniversitelerde gerçekleştirmek istediğinizde önünde ciddi ayak bağları bulunmaktadır. Mesela; mezunlar ofisi, patent ofisi, proje ofisi veya uluslararası ofis gibi bir birimi hayata geçirmek istediğimizde 2547 sayılı yasanın teşkilat yapısında bunlarla ilgili herhangi bir ifade olmadığı için buralarda istihdam elemanlarla ilgili ciddi sıkıntı yaşanmaktadır. Halbuki kendi teşkilatının yapısında çağın gerektirdiği ihtiyaçlara hızlı bir şekilde cevap verebilecek esneklikte bir düzenlenmiş bir kanun olsaydı bunları tartışmaya gerek olmayacaktı. Böyle bir düzenleme de ancak temayüz etmiş üniversitelerin özerkliğini arttırarak mümkün olur.

Bu örnekleri çoğaltmak mümkündür. Bir ihaleye çıkacağınız zaman karşılaştığınız sıkıntılar gerçekten ciddi seviyelerdedir. Bir şoför almak istesenez, çok ciddi sıkıntılar yaşamaktasınız; Araç kullanma tecrübesi zayıf ‘güya şoförler’ tarafından onlarca kaza yaşandığına rektörler olarak şahit olmuşuzdur. Bir elektrik teknisyeni almak istesenez, çok ciddi sıkıntılar çekmektesiniz. Hatta ihtiyacımız olan elemanları alamamaktasınız, izin dahi verilmemektedir. Böyle bir yapıyla Amerika'daki bir üniversiteyle yarışmanız hayal bile edilemez.

Üçüncü nesil üniversite olmanın olmazsa olmazı öz gelirlerinin devletten verilen gelire oranını arttırmak, kendi kaynaklarını üretebilmektir. Mevcut kanunda kendi kaynaklarını oluşturmaktaki tek yol Döner Sermaye Hizmeti oluşturmaktır. Bunun dışında bir yol önerilmemiştir, yoktur. Döner sermaye hizmetleri ise önceki dönemlerde ciddi bir iyileştirmeye tabi tutulmuş olmakla beraber bu yeterli değildir. Üniversitelerin kendi kaynaklarını oluşturacak mali düzenlemelerin de Maliye Bakanlığıyla görüşülerek gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bunun için yeni kanunda, “Üniversite Ticari İşletmelerinin” kurulması gündeme getirilmeli ve bunun pilot çalışmaları gerçekleştirilerek ilgili Yönetmelik üzerinde Maliye

Bakanlığı ile ortak çalışmalar yürütülmelidir. Benzer uygulamalar anglo-sakson sistemde mevcuttur.

Üniversitelerin yaşadığı sorunlar esnasında o kadar çoktur ki kısaca birkaç tanesinden bahsetmiş olduk. Maalesef önerilen yasa taslağı yukarıda belirtilen sorulara cevap teşkil eden teşhisi doğru koymamıştır. Yasanın önünde problem olarak sanki Rektörlerin seçimi görülmüş ve bu Rektör seçimini kaldırmak için neler yapılabileceğine aşırı kafa yorulmuş, detaylarda kaybolunmuştur. Mevcut üniversitelerimizi, Dünya üniversiteleriyle rekabet edebilir, Amerika'daki üniversitelerle, Avrupa'daki üniversitelerle rahatlıkla rekabet edebilir hale getirecek öneriler bünyesine yerleştirilmemiştir.

Mevcut öneride Rektörlerin yetkisi ciddi bir şekilde kısıtlanmış, üzerlerine bir konsey getirilmiş, bu konseyin başına seçilecek kişi hem senatonun hem yönetim kurulunun yetkilerini de kullanacak şekilde Rektörün üstünde konumlandırılmıştır. Sorumluluğu olmadan yetki kullanan birisinin Rektörün üstünde Demokles'in kılıcı konumlandırılmış bulunması ciddi çatışmalara yol açar ve sistem verimini düşürür. Konsey yapılanması özerkliği arttıracak şekilde değil de uygulamada verimi azaltıp, sürtüşmeleri arttıracak şekilde dizayn edilmiş izlenimi vermektedir. Bu konuda şöyle bir uygulama düşünülebilir; Rektör ataması;

- Profesörler Heyetinde (sadece tamgün görevli olanlardan oluşmak üzere) yapılacak olan temayül yoklaması sonucu belirlenen 4 isim Rektör değerlendirme komisyonuna gönderilir.
- Rektör Değerlendirme Komisyonu (RDK), her üniversite için ayrı ayrı olmak üzere ikisi ÜAK, biri MEB, biri YÖK, biri Cumhurbaşkanlığı'nca belirlenecek 5 kişilik profesyonel bir komisyondan oluşur.
- Bu komisyon önerilen 4 adayı ile detaylı mülakat yapar ve 3 ismi detaylı bir rapor ile Cumhurbaşkanlığı'na sunar.
- Atama Cumhurbaşkanı tarafından yapılır.

Özetle yeni yasada bulunması gereken özelliklerin akademik özgürlük ve kurumsal özerklik olarak temelde tespit edilmesi gerektiği açıkça görülmektedir. Yükseköğretim Kurulu kendisini, yükseköğretim koordinasyon kurulu haline dönüştürerek, merkezîyetçi yapısından uzaklaşmalı, itibarı artırılmış, icracı gücü zayıflatılmış, bir koordinasyon kurum haline kendisini dönüştürmelidir. Bu kurumun temel hedefleri, politika yapıcılara önerilerde bulunmak, raporlar hazırlamak, üniversitelere dünya üniversiteleriyle rekabet etmelerinde yol göstermek ve üniversitelerin karşılaştıkları sıkıntılar karşısında alınması gereken yönetmelik değişikliklerini, akreditasyon konusundaki hususlarda olsun, diğer hususlarda olsun, ilgili bakanlıklara ve hükümete ileterek veya meclise ileterek çağın şartlarına göre bu değişikliklerin bir an önce yapılmasını sağlamak olmalıdır. Böyle bir koordinasyon kurulu icra hedeflerini minimuma indirmeli, yeni üniversiteler kurulurken, yeni üniversitelerin kurulmasında, onların hangi tip hangi sınıf üniversite olacaklarına dair bir planlama rolü kendisine biçmeli ve bunun koordinasyonunu sağlamalıdır. Bu koordinasyonunu sağlarken buralardaki personel ihtiyacından, mali ihtiyaçları-

na kadar her şeyin planlamasında buralara göndereceği yeni kurucu ekibin, kurucu kadronun yardımında bulunmalıdır.

Gelişmiş ve rekabete açık, ön planda gelen üniversiteler içinse onların önünü açacak kolaylaştırıcı hükümler getirmeli, onların kurumsal özerklik açısından ellerini ciddi bir şekilde kolaylaştırmalıdır. Bu bağlamda; Maliye Bakanlığı, Devlet Personel Başkanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Bilim, Teknoloji ve Sanayi Bakanlığı gibi bakanlıklarla koordineli çalışarak üniversitelerin nasıl daha ileri seviyeye geleceğiyle ilgili düzenlemeler ve yönlendirmeler yapmak üzere çalışma grupları kurmalı ve buradan elde ettiği sonuçları üniversitelere ya tavsiye niteliğinde, ya da gerekiyorsa ancak bir kanun ya da yönetmelik değişikliği olarak aktarmalıdır.

Bu bağlamda Yükseköğretim Koordinasyon Kurulu(YKK)'nin yapısı aşağıdaki şekilde planlanabilir; Kurul tam gün görev yapan, her bilim alanını temsil edecek şekilde 11 kişiden oluşur. Bu kurula atamalar Rektör veya Rektör Yardımcılığı yapmış öğretim üyeleri arasından Başkanın önerisi ve Cumhurbaşkanı'nın onayı ile atanır. Ayrıca ÜAK yerine Rektörler Kurulu, YKK'nin genel kurulu olarak görev yapar.

Üniversiteyi oluşturan birimlerin özerkliğinin artırılması kurum içi özerklik açısından da önem kazanmaktadır. Bu her fakülte ve bölümün kendi bütçesini oluşturma ve kullanım alanının genişletilmesi ve Dekan, Müdür ve Başkan atamalarında birimlerin katkısının artırılması ile mümkün olacaktır. Bu bağlamda oluşturulacak bir mekanizmayla Dekan atamaları da kurum içinde tamamlanmalıdır.

Diğer önemli bir husus üniversitelerin mali özerkliğinin mümkün mertebe sağlanmasıdır. Bu bir torba bütçe uygulaması ile olabilir ancak burada ücretsiz bir program uygulamasından vazgeçmek gerekir. Program maliyetleri ve program ücreti, üniversite bütçesi, program kontenjanı arasında bir ilişki kurulması gereklidir. Bu dolaylı olarak öğretim eleman sayısını ve maaşlarını da belirleyecektir. Bu konu üzerinde merkezimiz kapsamlı bir çalışma yapmaktadır. Bu aynı zamanda öğrencilere kapsamlı bir Devlet bursu yönetmeliği yapılmasını da gerektirecektir.

Burslar başarı ve ihtiyaç bursu olarak düzenlenebilir; Buna göre devlet üniversitelerinde her programa alınan (mesela 100) öğrenci için %100, %75, %50, %25 gibi burs kategorileri oluşturulmalı ve 100 kontenjanın %10'u yerli, %10'u yabancı uyruklu tam öğrenim ücreti ödeyecek bir kesim oluşturulması uluslararasılaştırmayı da kamçılacaktır. Bu şekilde kontenjanların belirlenmesi de Üniversiteler tarafından yukarıda bahsedilen formüle bağlı olarak belli kısıtlarla yapılabilecektir. Bütün bunların planlanması belli usul ve esaslar çerçevesinde sırasıyla program, dekanlık ve senato üzerinden yapılır. Dolayısı ile Bölümler ve Dekanlıklar kendi bütçe ve kadro yapısı üzerinde daha özerk olurlar. Bu ayrıca Üniversite dışından etik olmayan yollarla gelen veya kadro bekleyen doktoralı öğretim görevlilerinin baskısı ile bölümlerde ihtiyaç olduğundan daha fazla istihdama yol açılmamasını da sağlayacaktır. Birçok Üniversitede, belli bazı birimlerde eğitim ve öğretim için gerekli ihtiyacın çok üzerinde bir istihdam olduğu ve bunun kaliteyi negatif etkilediği ve verimsizliğe yol açtığı hepimizin bildiği bir gerçektir. Bu bağlamda 33. Madde ile asistan alımı tamamen kaldırılarak, 50d'ye benzer bir yöntemle ama sayısı çok daha arttırılmış asistanlarla çalışmanın önünü de açmak gerekir.